

ARCHITEKTURA JE V DETAILU

„Jediná slina ve vlasech Venuše
promění tu sochu Venušinu
v pouhý kus podstavce,
jenž nese tu slinu.“

(Milan Kundera, ze sbírky *Monology*)

Dokonalé vyjádření významu detailu ! Občas to slýchávám z nejrůznějších stran: jeden dům je *stodola*, jiný *betonová krabice* a další dokonce třeba *bedna kytu*. Autoři těchto pejorativních výroků tu připodobňují stavbu rodinného domu poněkud vulgárně k něčemu, co jim připadá banální, proto, aby jejich následný odsudek měl patřičnou brizanci a názornost. Jakoby v jejich vidění světa nebylo krásných stodol, krabic ušlechtilých tvarů či beden, na které lze pohlédnout s potěšením. Nemám takhle přirovnání rád, bývají hloupá a mělká, ale dobře ukazují na to, že vyznění každé architektury (architekturu rodinného domu nevyjímaje) záleží skutečně na detailu. Neboť opravdu: po stránce svého základního tvaru dům *může být* stodolou či krabicí, dokonce tvrdím, že takových je velká většina. To, co má moc z tak „všední“ materie udělat někdy nezaměnitelnou architekturu par excellence, je detail. Detail *výtvarného působení*, jednotlivost v *technickém návrhu* i podrobnost *vlastního provedení na stavbě*. Všechny tři pak jsou schopny zjevit takovou stodolu v opravdové slávě tvůrčího genia.

Dobrý a usilovný architekt dbá na detail stavby už od prvních úvah nad skicovacím papírem. Ví, že výsledné působení stavby nebude sestávat jen z dialogu jejích hmot, proporcí jednotlivých částí budovy či funkční a bezkolizní dispozice, ale i z takových věcí, jako je délka přesahu střechy či skladba kamenů v soklu, dělení okenních tabulek či šířky dveřních ostění, komínové hlavice či spárořezu dlažby v předsíni, poměru výšky a šířky schodišťových stupňů či hloubky závětrí před vstupem.

Věnujme teď několik úvah *detailu ve výtvarném působení stavby*. Nechci se tu vracet k základům kompoziční skladby, už jsme se jich dotkli dříve, ale asi nebude na škodu několik věcí zdůraznit. Všimli jste si například, jak stejně tvarovanou stavbu dokáží zcela odlišně „prodat“ vodorovné linie její fasády, motivy šikmé či čáry komponované svise ? Římsa je drobná maličkost, několik málo procent fasádní plochy. A přesto tato výrazná horizontála propůjčí domu klid, rovnováhu a usedlost, ale přitom jej pocitově spíše zvýší než naopak. Necháme-li plochu štítu bez vodorovné linie, bude se táž jeho plocha jevit nižší než bude-li roztáta vedví římsou. Tutéž službu domu odvede

i dřevěný obklad s vodorovně kladenými palubkami. Dlouhé linie svislého směru stavbu naproti tomu oduševní, dodají jí vzlet a zároveň jí rozšíří. Co ale udělat, potřebuji-li dům v jeho působení přimknout k zemi, snížit jej? Tohoto (pro architekturu rodinného domu zvláště na vesnici velmi důležitého účinku) mohu dosáhnout jinými zdánlivými maličkostmi: buď dům opatřím střechou s většími přesahy (bude se jevit jakoby zatlačovaný do země její tíhou) nebo mohu jeho štítový profil obklopit např. pergolou, jejíž sloupky nebudou svislé, nýbrž šikmé, a pod úhlem 75 - 80° se budou sbíhat k domu. Oko pak objíždí po obalové křivce šikmé střechy k strmějším sloupkům pergoly: charakter této lomené čáry vyjadřuje rovněž určité přisednutí k zemi, konstrukční i intuitivní ostych z přílišné výšky domu.

Jiný příklad: účinek prosklených ploch. Často nepatrné zvětšení okna stavbu překvapivě monumentalizuje jakoby projevem názorové velkorysosti architekta i jeho klienta. Sklo je sice ve svém působení spíše tmavé (výrobci samolepících reklam dobře vědí, že nejvýraznější barva reklamního motivu na výloze je bílá!), ale přitom stavbu velmi odlehčuje, doslova odpoutává od země. Je vyjádřením silné vůle lidského ducha nesmířit se s tím, že „my bychom vzhůru k nebesům a jsme se Zemí spjatí“, jak si stěžuje už Jan Neruda. Každý architekt to ví: zvětšením oken snad ani nelze prohloupit v účinku výtvarném, horší to už ovšem nad určitou mezí bývá s přesvětlením a přeteplením interiéru domu.

Lidé příkládají různým detailům stavby odlišné významy a akcenty, někdy dokonce jednostranně některé jednotlivosti přeceňují. Přidržíme-li se ještě chvilku výtvarného působení, myslím, že dobrým příkladem může být např. poloha komína. Je zvláštní, kolik reakcí tahle záležitost vyvolává: skoro vždycky se na výkresech mým klientům zdá, že jeho vyústění nad střechou fatálně naruší její reliéf a stavbu degraduje. Na hladkých plochách jejich snu o budoucím domově najednou trčí komín, pro mnohé takřka posel z pekla! Trápíme se s tímhle detailem často opravdu hodně. Sem tam se to stává i ukázkou vyvyšování jistých privátních pocitů na všeplatná schémata architektonické tvorby. Seznávám dokonce, že tu ani tak nezáleží na poloze vlastního krbu či krbových kamen v obýváku či bude-li mít komín dobrý tah, hlavně když se bude na střeše hezky vyjímat, bude poslušen jejich vnímání krásy. Ve výkresech jednotlivých fasád, v ortogonální projekci na papíře, se komín zdá ostatně mnohem důležitější, než pak v realitě naštěstí opravdu je. Na střeše, vysoko nad horizontem našeho běžného vnímání, je upozaděn a většinou jej ani nevnímáme, z mnoha bližších stanovišť pak doslova nevidíme. Doporučovat nadřazení polohy komína jeho funkčnosti a provozním vztahům v interiéru tedy rozhodně nemohu.

Detail *technického návrhu* domu, jeho konstrukce i vybavení, bývá pro laiky méně viditelný. Přesto by o něj měl cti dbalý projektant pečovat s vědomím, že sice asi nesklidí od klienta velké ovace, ale zato bude moci usínat jak klidný člověk, vědomý si své třídy. Kolik železa navíc je asi uloženo v monolitických stropěch našich rodinných domků jen proto, že se nedbalý projektant jistil? Kolik betonu vylito nad nutnou potřebu do základů? A kolik kroků je silnějších než by stačilo? Kolika tisíci navíc zaplatil klient klid svého nejistého projektanta, diletantského statika či nezkušeného architekta? Vždycky mě okouzluje, jak vtipné a důmyslné konstrukční řešení stavby, její technický návrh, mnohdy lapidární až k banalitě, pomáhá jejímu architektonickému půvabu. Tvrdívá se, že v jednoduchosti je krása. Nemám sice tenhle výrok „selského rozumu“ příliš v oblibě, většinou hrubě zjednodušuje, ale pro tuhle situaci platí vrchovatě.

Detail *vlastního provedení na stavbě* bývá naopak zjevný každému. Má-li se povést, předpokládá značnou míru zkušenosti a kulturnosti od všech, kteří dům stavějí. Jeden ze svých nejnepříjemnějších životních pocitů zažívám, kdykoli hledím na práci zedníka, klempíře či obkladače, kterou bude nutné předělat. Jsou někteří, jejichž práce ve mně budí doslova útrpnost: vím, že neumí-li takový řemeslník udělat rovný pertl na plechu, plech znovu jen zničí, že není-li mocen obkladač používat vodováhu, půjdou další dlaždice do závážky... Smutek na mne padá z těchto vyučených kuchařů, horníků či dokonce středoškolských profesorů botaniky, jsou-li to Ukrajinci. Prošli už v životě lecčím, chtějí pracovat, jsou to slušní a pilní lidé, ale jejich návyky, schopnosti, fištrón i kulturní zkušenost jim znemožňují odvádět kloudnou práci. Na druhou stranu není ovšem nic příjemného chlácholit plačící klientku: ano, ty skvělé španělské flísky bude třeba strhat a koupelnu obložit znovu. Uvědomoval jsem si zvláště v 90. létech, že problém je především v tom, že se tito řádně nevyučení řemeslníci spokojují se standardem, který kolem sebe vnímali celý život. Naši lidé odcházivali za prací do Německa a mezeru po nich zaplnili hosté z Východu. Kdo viděl, jak „kvalitně“ je odvedený třeba takový „Areál snov“ ve Vysokých Tatrách nebo stavby domů na Ukrajině, ví, o čem je řeč. Pauperizace řemesla za časů vlády bolševiků a ovšem taky nepřilíš povzbudivá domácí tradice - jaký div, že je nejprve nezbytné před oči těchto lidí stavět nové standardy práce všech stavebních profesí, aby se mohli poučit. Ale zdá se mi, že postupně začíná mít pravý úhel 90° i na Ukrajině a v Moldavsku a že se už přece jen blýská na lepší časy.

Péče o detail musí provázet stavbu od první myšlenky až po odstraňování kolaudačních vad a nedodělků. Závidím svým kolegům z doby před sto léty: výkres domu se kompletně vešel na jediný papír formátu A2 a to včetně barevného řešení, detailů štukové výzdoby,

kolku s portrétem našeho nejmilostivějšího mocnáře a podpisem pana starosty. Vše se dělalo jen jednou - tuší a anilínovými vodovkami, tehdejší stavební dokumentace byla uměleckým dílem sama o sobě. Péči o detail dnes vystřídala péče o úřednictvo. Většinu času nad projektem stráví jeho zhotovitel obíháním či obesíláním úřadů a sháněním razítek. Extra se povoluje v jednom řízení vlastní rodinný dům, zvláště v jiném řízení na jiném úřadě jeho studna, jeho čistírna odpadních vod je rovněž separátní akcí, stejně jako povolení sjezdu z vaší parcely na veřejnou komunikaci, vynětí ze zemědělského půdního fondu... Dvacet i třicet štemplů je současný český standard. Jaký div, že na detaily nezbude čas ani energie... Zůstává přitom smutným paradoxem, že na výslednou kvalitu domu, jeho architektury i technického provedení, mají tato razítka stejný vliv jako Mao Ce-tung na rozvoj synchronizovaného plavání v Čadu.

Jak moc se projektant a jeho klient zabývali detailem, poznáte hned u vstupu do domu. Dominuje mu popelnice, kterou není kam zastrčit ? Chybí tu zapuštěná ocelová rohožka, kterou nahrazuje jakýsi pochybný kus prošoupané gumy ? Na závětrí se také zapomnělo, takže stojíte v dešti před nějakými dveřmi, o kterých ani nemáte jistotu, že jsou tím správným vchodem ? Nevidíte ani na zvonek, protože tu nemají světlo ? V předsíni vás pak ovane puch obuvi, kterou není kam uložit, takže se tu povaluje v nevzhledné kupě ? A když se chcete dostat z kabátu a potřebujete rozpažit, musíte znovu vycouvat před dům, neboť vstupní kóje je na podobný úkon příliš malá ? Všechno to jsou detaily, jenže stokrát nic umožilo vola, jak říkával můj děda. (A Ovidius dva tisíce let před ním: *Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo* (Kapka vyhloubí kámen ne silou, leč padá-li často)).

Jsem přesvědčen, že žádný detail stavby rodinného domu není dost malý na to, aby mohl být přehlížen.

Ing. arch. Jan Rampich